

РОЗДІЛ 6 ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.191

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КОРИСТУВАННІ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

ROLE OF THE NATION POLICE OF NATIONAL RESOURCER USAGE

Межевська Л.В.,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Мясоєдова О.В.,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджуються зв'язок і місце Національної поліції в забезпеченні користування природними ресурсами, висвітлено роль правоохоронної діяльності та її вплив на забезпечення екологічної безпеки шляхом охорони прав та інтересів як держави загалом, так і окремої людини. Подано приклади взаємної роботи Національної поліції з іншими органами державної влади.

Ключові слова: Національна поліція, природні ресурси, право, правопорушення, екологічна безпека.

В статье исследуются связь и место Национальной полиции в обеспечении пользования природными ресурсами, освещена роль правоохранительной деятельности и ее влияние на обеспечение экологической безопасности путем охраны прав и интересов как государства в целом, так и отдельного человека. Приведены примеры взаимной работы Национальной полиции с другими органами государственной власти.

Ключевые слова: Национальная полиция, природные ресурсы, право, правонарушения, экологическая безопасность.

The article analyzes the National Police role in providing national resources usage, as the number of applications and ecologists' declarations concerning natural environment worsening has greatly increased. It is the result of people's activity alongside of breaking the laws that regulate natural resources use. So, to examine and scrutinize the work of one of the bodies that deals with natural resources usage is very urgent.

The author defines the law enforcement activity impact in terms of searching operational, processing, administrative, security guard and preventive functions that influence the would-be ecological security in our country.

The article highlights the influence of the state as well as an individual rights protection on ecological security ensuring. Attention is paid to the bodies that provide ecological security and to some problems connected with ecological rights and interests, protected by law and other legally enforceable enactments, violation. These laws are violated as a result of exploitation of natural resources. The researcher supplies the examples of mutual cooperation of the National Police and other state bodies, which have mutual objectives.

The work of every newly created police division in terms of professional duties, connected with natural resources usage, has been analyzed. Their function in protection and execution of the rights and duties has been in the center of the author's attention.

It has also been specified that there are police divisions which are supposed to provide ecological security. One of them is Office to detect hazardous material and environmental crimes. The Office performs searching-operational activity to find out hazardous materials and ecological crimes connected with them. Unfortunately, the number of such crimes is increasing, because illicit gain comes first with people, who do thin about the consequences.

Key words: National Police, natural, resources, law, violations, environmental, safety.

У наш час закони посідають перше місце в житті кожної людини, оскільки вони є гарантом її захисту протягом життя – з моменту народження й аж до смерті. Закони є основою того, на чому базуються права та свободи будь-якої людини в різних аспектах її життя, в тому числі й захисті її екологічних прав, що відіграють важливу роль у житті. Саме на цьому й ґрунтується діяльність Національної поліції – на охороні прав і законних інтересів, у тому числі природокористування природних ресурсів.

Актуальність проблеми зумовлена діяльністю Національної поліції в регулюванні природокористування природних ресурсів. Поліція є регулятором у дотриманні прав і свобод в екологічній безпеці України. Юридична спільнота дійшла висновку, що зараз державна політика щодо екологічного права є не зовсім ефективною, має багато недоліків. І ми підтримуємо цей висновок, оскільки це може призвести до неминучих наслідків у вигляді порушення екологічного стану в межах не тільки однієї країни, а й усього світу, що може зумовити глобальні катастрофи.

У зв'язку з реформою Міністерства внутрішніх справ, було прийнято Закон України «Про Національну поліцію», що набрав чинності 7 листопада 2015 року. Згідно із цим Законом, припиняє своє існування такий орган виконавчої

влади, як міліція, і створюється Національна поліція України. Ця реформа відбулася один рік тому, через що наявна дуже мала кількість досліджень із теми ролі Національної поліції саме в захисті низки екологічних прав. Учені мають розв'язати багато проблем щодо ролі поліції в різних галузях права. Ми вважаємо, що саме екологічне право має посісти одне з провідних місць, тому що роль правоохоронних органів є досить важливою та актуальною.

Серед учених, які вивчали проблему, пов'язану з екологічною безпекою та значенням правоохоронних органів у забезпеченні охорони екологічного права, – В. Андрейцев, В. Ліпкан, І. Тустановська, Д. Гайнріх, М. Мусієнко, О. Копана, В. Мунтіяна й інші. Ці науковці зробили вагомий внесок у вивчення та розуміння сутності того, як і ким охороняються закріплені права, обов'язки й гарантії екологічного права.

Методи дослідження, використані в статті:

1. Спостереження за роботою поліції щодо захисту екологічної безпеки в повсякденному житті, яку ми бачимо майже кожного дня.

2. Порівняння старого й нового законодавства щодо дій правоохоронних органів стосовно захисту екологічних прав.

3. Узагальнення знайденої інформації та матеріалів, що становитиме єдину складову захисту Національної поліції природокористування природними ресурсами.

Метою статті є визначення напрямів діяльності Національної поліції в охороні екологічної безпеки в Україні, а саме в природокористуванні природними ресурсами.

Під природокористуванням потрібно розуміти сукупність впливу людей на екологію планети в різних видах. Природокористування доцільно класифікувати на такі види: землекористування, водокористування, лісокористування, користування рослинним і тваринним світом. Наприклад, використання природо-ресурсного потенціалу та збереження у формі різних заходів. Одним із аспектів цієї проблеми є використання й охорона природного середовища.

У процесі свого існування та діяльності суспільство збільшує попит на використання природних ресурсів, через що посилюється тиск на природу й екологію. За таких умов зростає важливість завдання щодо забезпечення безпечного та раціонального використання природи і її охорони.

Кожна країна визначною повинна мати мету – виконання обов'язку щодо захисту екологічних прав задля екологічної безпеки. Не є винятком й Україна, яка пережила вже катастрофу глобального рівня – Чорнобильську, наслідки якої ще й досі супроводжують світ, хоча минуло стільки років.

Основний Закон України визначає: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди».

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [1, ст. 50]. На нашу думку, це є важливою частиною реалізації прав громадян.

Забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [2, ст. 16]. Опираючись на цю статтю, ми можемо вказати на факт побудови спеціального саркофага над реактором Чорнобильської АЕС, що і є, по суті, забезпеченням екологічної безпеки та виконанням обов'язку держави.

Конституція України від 28 червня 1996 року має переважну правову силу перед іншими нормативно-правовими актами, тому її екологічні норми мають велике значення для розв'язання правових колізій [2, ст. 27]. На думку вчених, котрі розглядають питання їх розв'язання, нормативно-правові акти в деяких аспектах суперечать Конституції України, внаслідок чого й виникають колізії. І ми погоджуємось із цією думкою.

У сучасних умовах навіть не існує такого виду діяльності, нормативно-правове регулювання якого не торкнулося б забезпечення вимог екологічної безпеки [3, ст. 121]. Майже все, що нас оточує, пов'язане з використанням природних ресурсів, що призводить до виникнення проблемних питань у забезпеченні дотримання законів і норм екологічної безпеки.

Усі відносини, які виникають в екологічній безпеці, регулюються саме правом, за реалізацією якого слідкують державні органи, в тому числі й Національна поліція. Екологічна безпека можна охарактеризувати так: 1) це одна з найважливіших цінностей людей, що стоїть на гарантіях екологічної безпеки взаємного існування людини з природою, 2) за екологічною безпекою слідкує держава, здійснюючи контроль через систему органів, 3) відбувається врахування законів природи задля здійснення екологічної безпеки.

Відносини щодо забезпечення екологічної безпеки тісно пов'язані з раціональним і ефективним використанням природних ресурсів, охороною природного середови-

ща, використанням екологічно небезпечних територій та об'єктів [3, ст. 122]. У наш час загострюється проблема з природокористуванням природних ресурсів і постає важлива роль захисту і слідкування за додержанням закону й правильністю використання, що призводить до значних проблем в екологічній обстановці сьогодні в нашій країні. Тому саме зараз ми можемо побачити велику роль Національної поліції, а саме її функції в забезпеченні екологічного законодавства.

Система державних органів, які здійснюють керівництво природокористуванням, базується на загально визнаному в теорії управління їх поділі на органи спеціальної та загальної компетенції. В основу такої класифікації покладено обсяг і характер правомочностей щодо природних об'єктів і функцій управління ними [4, ст. 40]. На нашу думку, обсяг і характер правомочностей є ідентичним, тому поділ на загальні та спеціальні органи є недоречним.

До переліку органів державної влади, які належать до механізму забезпечення екологічної безпеки, входить Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища й державні комітети, органи місцевого самоврядування.

Цей перелік можна продовжити не менш важливими суб'єктами забезпечення екологічної безпеки, серед яких є суди загальної юрисдикції, прокуратура, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, що здійснює екологічну безпеку шляхом виявлення на кордоні екологічно небезпечних речовин, рослин, застосовуючи при цьому заходи щодо їх ліквідації. Ще одним суб'єктом є Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ), яка координує та контролює діяльність державних органів у сфері оборони й національної безпеки, а обов'язковою складовою частиною останньої є екологічна безпека суспільства.

До органів державної влади, які також сприяють екологічній безпеці, можна зарахувати й такий центральний орган виконавчої влади, як Національна поліція України, діяльність якого зосереджена на захисті природного середовища у формі нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства, участі в притяганні до відповідальності порушників екологічного права та здійснення заходів щодо профілактики порушення природокористування.

На відміну від інших органів, які лише створюють законодавчу базу, не контактуючи з населенням, Національна поліція прямо контактує з громадянами. Саме на поліцію опираються в забезпеченні екологічної безпеки, бо саме цей орган є провідним, оскільки він є захисником від порушення прав, у тому числі й екологічних.

В. Андрейцев, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, виокремлює серед принципів правового забезпечення екологічної безпеки засоби стимулювання та юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства про екологічну безпеку [5, ст. 332]. Ми згодні з думкою вченого, бо саме завдяки засобам стимулювання та юридичної відповідальності громадяни усвідомляють, що вони порушують екологічну безпеку й завдають шкоду навколишньому середовищу.

Поліція виконує низку функцій, пов'язаних із регулюванням природокористування, а саме: оперативно-розшукова, кримінальна процесуальна, адміністративна, охоронна, профілактична. Для виконання цих функцій створено підрозділи, серед яких – Управління з виявлення небезпечних матеріалів та екологічних злочинів (УВНМЕЗ), що є структурним підрозділом кримінальної поліції, здійснює оперативно-розшукову діяльність щодо виявлення небезпечних (радіаційних, хімічних, біологічних, ядерних) матеріалів і пов'язаних із ними екологічних злочинів. Управління в межах компетенції організовує та спрямовує роботу з виявлення кримінальних і адміністративних правопорушень, пов'язаних із РХБЯ матеріалами, спрямова-

них на незаконне переміщення отруйних, сильнотоксичних і радіоактивних речовин, завдання шкоди здоров'ю людей [6]. На нашу думку, саме в діяльності цього Управління й виявляється діяльність новоствореної Національної поліції.

Підкреслюючи юридичну силу Основного Закону держави, ст. 92 передбачає, що екологічна безпека повинна регулюватися виключно законами [3, ст. 26]. І це правильно, тому що закони в ієрархії нормативно-правових актів займають найвищу сходинку.

В екологічній сфері панівними є заходи адміністративної, кримінальної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності як інтегрованого методу галузі екологічного права [9, ст. 335]. А отже, із цього випливає, що кожен злочинець несе відповідальність за порушення норм екологічного законодавства, яке передбачає особливий суспільно-екологічний стан правових відносин. За різні злочини проти природи встановлюються різні види відповідальності, залежно злочинної дії, яка може бути найменшою, у вигляді дисциплінарного проступку, що тягне за собою дисциплінарну відповідальність, і до найтяжчих злочинів, за які встановлена кримінальна відповідальність. Національна поліція є одним із органів, що слідкує за тим, щоб порушники права були покарані згідно із законодавством.

На жаль, існує тенденція порушення прав та інтересів, пов'язаних із захистом екології, внаслідок природокористування, серед яких – самовільне заняття земельної ділянки, незаконна вирубка лісу, незаконне полювання, порушення встановлених вимог, спрямованих на збереження екологічної безпеки, жорстоке поводження з тваринами, забруднення водойм і атмосферного повітря, безліч інших порушень, за які винні мають понести відповідальність. Тож для цього і створено органи досудового розслідування, які, проводячи слідчі дії для знаходження доказів і встановлення вини порушників, направляють справи до суду з метою подальшого вирішення питань щодо здійснення правосуддя у формі розгляду й вирішення справ. Потрібно зазначити вагомий внесок усіх структурних підрозділів Національної поліції. Наприклад, патрульна поліція, патрулюючи закріплені ділянки, регулює та слідкує також за додержанням явного порядку з природокористуванням природних ресурсів.

На нашу думку, Закон України «Про міліцію» мав ширший перелік обов'язків міліції щодо реагування й захисту екологічних прав, на відміну від чинного Закону України «Про Національну поліцію», який містить у собі лише декілька згадок щодо захисту екологічних прав. Зважаючи на це, можна стверджувати, що цей Закон є новим і має багато недоліків, у тому числі щодо визначення дій поліції в регулюванні, охороні та захисті природокористування природними ресурсами. Тому в майбутньому потрібно внести законодавчу ініціативу до Верховної Ради України щодо збільшення переліку прав та обов'язків у цій сфері. Хоча цей орган існує лише рік, але його діяльність у сфері екологічних прав уже можна побачити й навіть відчутти.

Якщо проаналізувати екологічну ситуацію сьогодні в Україні, то можна назвати її як кризову, яка почала розростатися впродовж тривалого часу саме через нехтування законами, що сприяли б підтриманню, піклуванню та розвитку природно-ресурсного комплексу в нашій країні. На жаль, перевага надавалась і надається розвитку саме найнебезпечніших галузей промисловості, що негативно впливає через природокористування на екологію довкілля, зумовлює погіршення стану здоров'я, зменшення населення через підвищення смертності й малий відсоток народжуваності. Тому різним органам влади, в тому числі й поліції, треба вжити всіх заходів задля покращення стану екологічної ситуації, щоб цих негативних наслідків було набагато менше.

Отже, діяльність Національної поліції зумовлюється її правовим становищем, завданнями, правами та обов'язками, наданими їй законом. Серед усіх функцій, які виконує Національна поліція, не останнє місце посідає функція з охорони природних ресурсів від злочинних посягань, додержання законів у природокористуванні природними ресурсами і притягнення порушників, які не додержуються встановленого законодавства, до різних видів відповідальності.

Своє існування Національна поліція України почала не так давно, побачити її діяльність і зробити розгорнутий аналіз її функцій щодо охорони природних ресурсів досить складно, бо цього періоду недостатньо для об'єктивної оцінки. Але спостерігаючи за роботою, яку вже виконала поліція, можна дійти думки, що її внесок в охорону екології буде набагато більшим, ніж у старій міліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічне право України : [навчальний посібник] / за ред. Л.О. Бондар, В.В. Курзова. – 2-е видання і доповнене та перероблене. – Х. : Бурун Книга, 2008. – 368 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Шульга М.В. Екологічне право України : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М.В. Шульга. – Х. : Право, 2009. – 328 с.
4. Екологічне право України / за ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. – Х. : Право, 2005. – 328 с.
5. Право екологічної безпеки : [навч. та наук.-практ. посіб.] / за ред. В.І. Андрейцева. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
6. Сайт Національної поліції України – Управління з виявлення небезпечних матеріалів та екологічних злочинів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1815210>.
7. Екологічне право України. Академічний курс / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2005. – 848 с.